

v Jugoslávii (především pak s. 343), která rozšiřuje humanitární rozměr Vánoc nad do sebe zahleděné národní společnosti.

Druhým deficitem knihy je možná až přílišná fascinace vzpomínkami a prameny. Je patrné, že za knihou stojí extenzivní původní výzkum a autorům se podařilo shromáždit velké množství materiálu nejrůznější provenience, z něhož je ve velké části publikace velice hojně citováno — kniha tak místy připomíná spíše edici textů o Vánocích. Na jednu stranu tím čtenář získává pocit autenticity, na druhou stranu se tím ale autoři dobrovolně vzdávají kontroly nad narativem a mnohdy nechají dobové aktéry vyprávět bez výraznější kritické reflexe nebo alespoň tematizace komplikovaného vztahu paměti a historie. I v tomto ohledu je možné vyzdvihnout nově připsané kapitoly o Vánocích po roce 1989 (s. 334–363), kde jsou svátky z více úhlů a velmi čtivým (na některých místech až lehce ironickým, což ke čtivosti pouze přispívá) způsobem přiblíženy i bez velkého množství dlouhých citací.

Knihy *Sto let českých Vánoc* má potenciál oslovit velký okruh čtenářů především z řad poučené laické veřejnosti, kteří se k ní budou v předvánočním čase rádi opakovane vracet, neboť se jí skutečně velmi komplexně daří zachytit atmosféru českých „nejkrásnějších svátků v roce“. I proto je však škoda, že autoři nakonec nevyužili plný potenciál integrační role Vánoc i kolektivního či individuálního vzpomínání k výraznější problematizaci zažitých narativů „velkých“ dějin namísto jejich potvrzování.

Anna Kolářová

Alun MUNSLOW, *The Aesthetics of History*, New York, Routledge, 2020, 204 s., ISBN 978-03-672-727-39

V loňském roce zesnulý britský historik A. Munslow (* 1947) je známý svým dekonstruktivistickým a postmoderním přístupem k historiografii a filozofii dějin. Ve svém díle se vlastně neustále vracel ke vztahu mezi minulostí a historií (historie je podle něj v podstatě vyprávění, či spíše ještě „z imaginace vycházející“ zpracování minulosti). Velmi podporoval narativistické chápání historiografie — i v této knize se odvolává na Haydena Whitea; snažil se pochopit a valorizovat estetickou složku historických textů. To je výrazně patrné i z jeho poslední práce, o jejíž stručnou anotaci (nikoli recenzi či kritiku) se zde pokusím. Munslowovo dílo, zdá se mi, až dosud v českém prostředí příliš nerezonovalo, i když příbuzné narativistické přístupy pozornost historiků a historiček historiografie pochopitelně přitáhly.

Autor své dílo koncipuje okolo nosných, ale poněkud se překrývajících pojmů *fabricated*, *factitious*, *factional*, *factious*, *factitive*, *factive*, *factualist*, *fictitious*, *fictive* a *figurative*. Při tom odkazuje na své starší práce, zejména *A History of History* (2012), kde se, jak uvádí, pokoušel v raném stadiu porozumět naší estetické zkušenosti s historií. V předchozí práci uplatňoval pět pojmů: *fabricated*, *factious*, *factual(ist/ism)*, *fictive*, *figurative*.

Právě těchto pět, či rozvinutých deset konceptů Munslowovi napomáhá vytvořit propojení mezi „minulostí“ a „historií“ v autorově pojetí a znovu promyslet povahu „historické minulosti“ (*historical past*), respektive ještě spíše jejího konstruování.

Zdůrazňuje, že historik může sáhnout k velmi rozmanitým formám historií, když uplatňuje svou historickou imaginaci — to se ovšem týká i čtenáře. Munslow sám ve svém úvodu zdůrazňuje, že se posouvá od svého pojetí historie jako dekonstrukce minulosti spíše k historii jako komplexní, ba velmi komplexní autorské kreaci. Zabývá se dále relativností historie, toho, co historii utváří. Spíše filozoficky laděná esej je plná zajímavých podnětů pro další bádání, uvažování o tom, že nic v historii není definitivní, uvědomění si toho, jak postupně a složitě si historii můžeme utvářet.

Dílo je napsáno čtivě, velmi kriticky, místy ironicky, i když možná poněkud mnohomluvně. Mnohé myšlenky a koncepty se opakují. Chybějí ovšem bibliografické reference a poznámky pod čarou, v elektronické verzi chybí dokonce i seznam literatury. Mnohokrát se vrací myšlenka, že minulost nemůžeme přesně rekonstruovat (ať už je to minulost psaná, slyšená, viděná, vykopaná či „tančena“), že profesionální historie nahrazuje minulost a každý historik si utváří svou historii. Ačkoli si podle Munslowa řada historiků dělá nárok na podání minulosti tak, jak se skutečně odehrála, je to jen „imitace“, či dokonce předstírání věrohodnosti. Historikův narativ nutně vybírá, organizuje, zamlčuje fakta, vytváří mezi nimi příčinné souvislosti, hledá a sugeruje určitý cíl, k němuž má tato práce vést. Historie je prostě vyprávěná, a tím nutně konstruovaná minulost, nejen pouhá „suchá fakta“. Munslow dále oslabuje analytickou a empirickou složku historie, na niž si historikové často činí nárok. Poměrně přesně diagnostikuje hledání pravděpodobného narativu v kontextu různých politických a společenských zájmů, jimiž je utvářena historikova práce (včetně metodologických východisek, ale i mezi daných vydavatelstvím, jež vydává konkrétní badatelovu knihu). Zároveň se snaží pochopit proces utváření historie a zároveň její dekonstruování, velmi relativizuje možnost nalezení jakékoli historické pravdy, i když se historikové ustavičně snaží co nejpravděpodobnější realitu a pravdu předeštit. Autor hovoří o spletité historické a historikově imaginaci ovlivňované různými faktory.

Munslow nechce naznačit, že historikové si nejsou vědomi vytváření svých vlastních pout mezi minulostí a historií, ale chce vyzdvihnout roli estetické historické krece při konstruování minulosti. Každý historik a čtenář má vlastní zkušenost minulosti; pro její pochopení je nutné zohlednit i jeho konkrétní estetickou zkušenost. Autor reaguje dosti ostře na určitý návrat k praktické historické imaginaci zhruba v osmdesátých a devadesátých letech, tj. návrat historiků k vyprávění, „jak to opravdu bylo“. I tento způsob práce je totiž produktem imaginace, ať už si připouštíme, že pracujeme v zájmu určitých idejí, nebo nikoli. Historik je prostě podle Munslowa jako každý jiný autor. Měl by se smířit s tím, že se sice snaží podávat empirická data, usiluje o racionální analýzu — ale stále pracuje jen s určitým výběrem faktů, pramenů a dat, které už samotným uspořádáním a vyprávěním znovu utváří — v duchu toho, o čem je sám přesvědčen. Munslow se nevyhýbá ani problematice narůstajících dat, interpretací, nesčetných revizí starých výkladů a dat, s nimiž se musí historik — zejména historik soudobých dějin — vyrovnat. Každý se k tomu snaží přistupovat se svým inventářem konceptů (gender, kultura, třída, regiony, válka, mír, ideologie), teorií a hlavních témat. Sám svou zkušenost konstruuje na příkladech z anglosaského světa (autor začínal jako historik na tématech z dějin Spojených států amerických v letech 1870–1920 a připouští, že i on byl v zajetí těchto tendencí, jež sám rozkrývá).

V oddílu *factional* (v překladu snad „spjatý s frakcemi“) Munslow zdůrazňuje, že historikové sice většinou pracují o samotě, ale jsou vždy součástí nějaké strany, kliky, kotérie podle svých politických a společenských zájmů. Ovlivňuje je i vědecká škola, k níž patří, což určuje témata i metodu, s nimiž pracují, a s jejichž pomocí dávají minulosti významy a vysvětlení. Těmto „frakcím“ se lze jen těžko vyhnout, ať už to jsou sociální hnutí, konfese, regionalismus, rasa, 18. století atd. Hovoří pak o *historying*, snad historizování minulosti. Historikové se mýlí (někdy i vědomě), pokud tvrdí, že historie existují v minulosti a mohou být objeveny, odhaleny, vyloženy; historie není přímá a nelze ji narovnat. „Knowing what actually happened in the past is not the same as discovering the history of the past:“ Munslow tu jasně naráží na proslulou zásadu Leopolda von Rankeho psát historická díla, „wie es eigentlich geschehen ist“. Vědění o tom, co se stalo v minulosti, a poznání minulých obsahů neznamena totéž jako objevování historie minulosti — samu historii to neutváří. Historikové by si měli přiznat, že často určují a prosazují hlavní narativ, jemuž se rozhodli věřit, že utvářejí, zpřístupňují minulost tím, že ji „historizují“, že neexistuje a navzdory všem snahám nemůže existovat jedna historie. Další zajímavý rozpor je mezi dosti konzervativním školním kurikulem a moderními teoretizujícími výklady dějin.

Dalším důležitým pojmem je *factitious*, tj. „umělé vytváření“ historie, které ovšem provází všechny lidské bytosti, nejen historiky. Sem Munslow zařazuje paradigmatické myšlení, skutečnost, že historie (ve smyslu historických textů) zprostředkovávají a odrážejí mnohem spíše myšlení historika než empirickou povahu minulosti. Historie tak může být „estetická“, „přehnaná“, „reprodukováná“, „pravděpodobná“, „podvržená“, „strojená“, „napodobená“, „nepřirozená“ atd. Historie je autorský narativ historika, není produktem minulosti — a proto je „umělá“. Historik by si měl, jako každý jiný, být vědom, že je nemožné „prohlédnout“ skrze jazyk do minulé reality. Základní ironie při historické práci je to, že historikovo užívání jazyka vždycky interferuje s jazykem minulosti. Historikové nemohou svým jazykem prohlédnout spolehlivě do minulosti již jen proto, že jejich zaobírání se minulostí je konstituované, komponované, konstruované. Paradox historického textu tkví v jeho samé podstatě: sice odkazuje k minulosti, ale vždy znovu vystupuje do popředí i on sám, nelze jej vyčistit, vyhladit. Munslow zde opět opakuje, že historie je prostě vyjádření individuálního historikova zaujetí historií. S tímto konceptem se dle mého soudu prolíná další jeho pojem *fabricated*: historikova reprezentace a popis reality jsou cosi odlišného. Neexistuje nějaká předpřipravená historie v minulosti, která může být objevena. Minulost je prostě to, co bylo před přítomností — a až vyprávěním je tedy utvářena.

Historie v Munslowově pojetí prostě není nic připraveného, hotového. Největším problémem historie je její intersubjektivita — a hlavně to, že si to sami historikové nejčastěji vůbec nepřipouštějí. Munslowovo dílo, laděné spíše jako esej bez důkladnějšího historického aparátu, je poněkud mnohomluvný, ale břitký text. Obsahuje řadu zajímavých myšlenek a postřehů, které mohou jistě obohatit naše uvažování o historiografii a působit na nás při našem vlastním historickém sepisování. Mohly by však být někdy formovány koncizněji a jasněji — jako by i Munslow sám zůstával v zajetí svého jazyka a konstruování výkladu skrze jazyk...